

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ,
МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

На пошану професора, ректора Руслана
Постоловського

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного
університету

Випуск 21

Рівне – 2011

УДК 94+94 (477)
ББК 63.3(0)
А-437

Рецензенти:

Віднянський Степан – доктор історичних наук, професор, завідувач відділу
всесвітньої історії і міжнародних відносин Інституту історії України НАН України
Макар Юрій – професор, доктор історичних наук, заслужений діяч науки і
техніки України, завідувач кафедри міжнародних відносин Чернівецького
національного університету імені Юрія Федьковича.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан Михайлович, кандидат історичних наук, професор,
член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне)

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила Олександрівна, кандидат історичних наук, професор (м. Рівне)

Науковий редактор:

Троян Сергій Станіславович, доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Відповідальний редактор:

Шеретюк Валерій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне)

Члени редколегії:

Жилок Сергій Іванович, доктор історичних наук, професор (м. Острог)

Киридон Алла Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Київ)

Степанков Валерій Степанович, доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-
Подільський)

Стокосос Надія Георгіївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Фісанов Володимир Петрович, доктор історичних наук, професор (м. Чернівці)

Чухліб Тарас Васильович, доктор історичних наук (м. Київ)

Швецова-Водка Галина Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Шугасва Людмила Михайлівна – доктор філософських наук, професор (м. Рівне)

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Збірник наукових праць
Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск
21. – Рівне: О.Зень, 2011. – 781с.

ISBN 978-617-601-015-9

УДК 94+94(477)
ББК 63.3(0)

Згідно постанови президії ВАК України часопис «Актуальні проблеми вітчизняної та
всесвітньої історії» визнано фаховим виданням у галузі історичних наук
(постанова від 17 квітня 2010 р.)

Свідоцтво про державну реєстрацію:
серія КВ № 15857-4329Р від 12 жовтня 2009 р.

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного
університету, протокол № 11 від 24 червня 2011 р.

За достовірність фактів, дат, назв і т.п. відповідають автори статей. Думки
авторів можуть не співпадати з позицією редколегії. Рукописи не повертаються.

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12.
Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 978-617-601-015-9

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2011

105. Див.: Традиции в общественно-политической жизни и политической культуре КНР. – М.:Наука, Издательская фирма «Восточная литература», 1994. – С. 14, 17.
106. Матвеев Р.Ф. Вказана праця.– С. 160.
107. Там само. – С. 156.
108. Там само. – С. 181.
109. Там само. – С. 147.
110. Havel V. Projevy. Leden červen 1990. – Praha, 1990. – S.14.
111. Матвеев Р.Ф. Вказана праця.– С.172 – 173.

УДК 929.7 (477)

Л.М.Казначеева

ДЖЕРЕЛА ДО ВИВЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВОЛИНСЬКОГО ДВОРЯНСЬКОГО ЗІБРАННЯ

У статті висвітлено джерела до вивчення діяльності Волинського дворянського зібрання – основної станової корпоративної інституції Волинської губернії.

Ключові слова: законодавчі акти, архівні матеріали, мемуари, статистичні матеріали.

В статье исследованы источники к изучению деятельности Волынского дворянского собрания – основной становой корпоративной институции Волынской губернии.

Ключевые слова: законодательные акты, архивные материалы, мемуары, статистические материалы.

This article reviews the sources to the study of the Volyn nobility assembly – basic institutions of corporate birth Volyn province.

Key words: legislative acts, archival materials, memoirs, statistical materials.

Постановка та актуальність проблеми. Нині громадськість демонструє зростання інтересу до дворянської тематики. Зокрема її цікавлять роль і місце еліти у житті суспільства, участь у створенні культурних цінностей, благодійна діяльність та повсякденне життя дворянства, а також модель поведінки знаті при зміні політичної ситуації, пов'язаної з переходом підданства одного володаря до іншого, з однієї – в іншу державу, що яскраво продемонструвала правобережна шляхта, коли змінила станово-представницьку Річ Посполиту на абсолютистську монархію в Російській імперії. Детальне дослідження станової корпоративної

організації Російської імперії, зокрема й Волинського дворянського зібрання, можливе лише за умови якнайширшого залучення джерельної бази, яка є досить об'ємною та репрезентативною [39, с. 7]. Вивчення всіх груп джерел дозволить з'ясувати роль і місце дворянської організації у системі органів влади, а також наслідки різного розуміння місцевою елітою і верховною владою державних завдань соціального та економічного життя суспільства в цілому. Актуальність теми пов'язана з важливістю вивчення та врахування досвіду, що набувала держава, спілкуючись із регіональними елітами, щоб мобілізувати його на розбудову демократичного суспільства в Україні. Історія діяльності станових і самоврядних органів збагачує знання про політичні ситуації в минулому та розширює горизонти розуміння нинішнього дня.

Метою розвідки є висвітлення джерел до вивчення діяльності Волинського дворянського зібрання – основної станової корпоративної інституції Волинської губернії.

Вклад основного матеріалу дослідження. Вивчення діяльності Волинського дворянського зібрання – основної корпоративної інституції місцевої знаті – вимагало використання цілого комплексу джерел, які згруповано відповідно до загальноприйнятих класифікаційних схем. Їх аналіз варто розпочати із законодавчих актів, що містяться у Першому, Другому та Третньому зібраннях «Полного собрания законов Российской империи (ПСЗ), оскільки ними встановлювалися норми функціонування станових установ та вносилися вимоги, згідно з якими відбувалося переформатування сеймиків у дворянські зібрання. Першим у низці законодавчих актів варто назвати «Учреждение для управления губерний Всероссийской империи» 1775 р. [23], яке встановлювало систему управління та суду в губерніях і повітах. Визначивши становий принцип судочинства, «Учреждение уповноважило місцевих дворян обирати весь склад повітових та частково – верхніх земських судів. Крім цього, закон надав дворянам право вибору поліцейських чиновників – справників та засідателів нижніх земських судів. Таким чином, дворянські станові інституції частково перебирали на себе владні повноваження у повіті.

Основним законодавчим актом для привілейованого стану імперії була «Жалованная грамота дворянству 1785 р.» [24], що

встановила і зміцнила правовий, соціальний та політичний статус дворянства, підтвердивши й розширивши його станові права і привілеї. Організувавши російське дворянство територіально по губерніях та повітах, вона надала йому право мати власні представницькі корпоративні інституції – дворянські зібрання, депутатські зібрання, предводителів дворянства та дворянські опіки. Вперше було регламентовано структуру, функції, корпоративні права і напрями функціонування дворянських інституцій. Грамота назвала й закріпила позиції станових інституцій у формуванні та діяльності органів влади, зокрема її судової та поліцейської гілок. Особливу дослідницьку цінність мають узаконення, видані 1793 - 1795 рр., оскільки вони легітимізували знать приєднаних земель – волинська шляхта була кооптована у російське дворянство і ставала його складовою.

Після Листопадового повстання, що стало віхою в імперській політиці щодо Західного краю, у тому числі й стосовно правобережних губерній, восени 1831 р. у Петербурзі створено Комітет у справах західних губерній, а 1832 р. задля зосередження влади Київську, Волинську та Подільську губернії об'єднано в окреме генерал-губернаторство. Ці заходи спрямовувались на зміцнення та утвердження тут позицій російської державності. З основних законодавчих актів цього періоду, що безпосередньо стосувались функціонування дворянської організації, варто виділити жовтневий указ 1831 р. [25] про шляхту західних губерній, що безпосередньо торкався діяльності Волинського дворянського депутатського зібрання. Він дав початок масовій декласації правобережної шляхти, суттєво змінивши етносоціальну структуру місцевого дворянства.

На окрему увагу заслуговує Маніфест від 6 грудня 1831 р. про дворянські зібрання та вибори [26]. Загалом, підтвердивши повноваження дворянських зібрань, наданих «Учреждениями для управления губерний Всероссийской империи» та «Жалованной грамотой дворянству», закон детально і вичерпно уточнив та регламентував порядок їх проведення. Зокрема, остаточно було визначено види зібрань (губернські, повітові, звичайні, надзвичайні), порядок вибору на посади, а також розширено коло питань, з якими зібрання мали право звертатися до імператора – дворянам дозволили, крім станових, зачіпати місцеві проблеми. Маніфест мав на меті піднести престиж дворянської служби та

узалежнити виборчі права дворян від їхнього майнового цензу. Крім того, при Миколі I дворянська виборна служба регламентувалася на основі повноцінного законодавчого акту «Устава о службе по выборам, який увійшов другою книгою до «Свода уставов о службе гражданской» (1832, 1842, 1857 рр. видання) та окремими статтями 9 тому «Свода законов о состоянии».

Віховими для корпоративної організації, правобережного дворянства стали узаконення, видані після Січневого повстання. Щоб унеможливити організацію будь-яких антиросійських зібрань та виступів місцевого дворянства, міністр внутрішніх справ, спираючись на позицію генерал-губернатора, подав імператору доповідь з пропозицією відстрочення проведення дворянських зібрань та виборів. Наслідком доповіді став іменний указ від 18 лютого 1862 р. «Про відстрочку майбутніх травневих дворянських виборів у Волинській губернії», у якому названо причину – оголошення воєнного стану. Указ надавав місцевому губернському начальству право призначати чиновників на вакантні посади, що раніше обиралися зібранням [27]. Своє рішення з приводу функціонування дворянських зібрань правобережних губерній, зокрема виборності місцевих чиновників, влада оголосила у липні 1863 р. Відтоді, за розпорядженням імператора, генерал-губернатору надавалося право звільняти з виборних посад чиновників усіх відомств, у тому числі й предводителів дворянства, і заміщати їх на свій розсуд державними чиновниками [38, арк. 10].

Варто відзначити указ від 1 травня 1905 р., який дозволив відновити діяльність основної корпоративної інституції місцевої знаті – дворянського зібрання у Волинській губернії [28]. Проте він не став початком відновлення їх діяльності.

Крім основних, у полі зору дослідження перебували й інші законодавчі акти, які у вигляді положень Комітету міністрів, указів із Сенату містилися у ПСЗ. Вони мали нормативний характер і набували чинності закону. Завдяки їм з'ясовувалися обов'язки посадових осіб як на становій, так і на державній службі. Вивчення цього важливого джерела дає можливість дослідити також зміни у законодавстві щодо функціонування станових інституцій Правобережної України, простеживши механізми врегулювання їх діяльності.

Поряд із законодавчими актами об'ємною репрезентативною групою є діловодна документація, за допомогою якої з'ясовувалися щоденні справи дворянських інституцій. Головний її масив перебуває на державному зберіганні у архівах фондів Центрального державного історичного архіву України м. Києва (ЦДІАК України), обласних архівах України, зокрема, Державному архіві Житомирської області (ДАЖО), Державному архіві Волинської області (ДАВО), Державному архіві Рівненської області (ДАРО), а також в Інституті рукопису Національної наукової бібліотеки ім. В.Вернадського НАН України (ІР НБУВ).

Пріоритетне місце належить матеріалам ЦДІАК України, зокрема фондові 442 Канцелярії київського, подільського та волинського генерал-губернатора [36], оскільки там зберігаються найбільші за обсягом і значенням архівні джерела. У науковому відношенні найбільш цінними є ті матеріали фонду, які містять важливу інформацію щодо механізмів керівництва та контролю за діяльністю й функціонуванням станових інституцій, складу дворянських зібрань, узгодження проведення виборів на губернські та повітові посади. Діловодну документацію генерал-губернаторської структури влади доповнюють рапорти і донесення волинського губернатора, чиновників місцевої адміністрації та представників поліцейського відомства. Особливу увагу привертають циркуляри генерал-губернатора й міністерств, вказівки, розпорядження, накази, а також службове листування вищих органів влади і управління та місцевої адміністрації, які допомагають зрозуміти спрямованість внутрішньої політики самодержавства щодо корпоративних інституцій правобережного дворянства та показують механізми її реального втілення. Важливими за своїм змістом є формулярні списки місцевих дворян, обраних зібранням на державні та станові посади. Вони містять біографічні дані, відомості про сімейний та майновий стан, дають можливість аналізувати зміни у складі та структурі дворянських інституцій губернії. До найповніших джерел варто віднести справи фонду, що фіксували хід проведення у губернії дворянських зібрань та виборів [37]. Варто зазначити, що важливі для дослідження відомості містяться в численних справах фонду, що утруднює їх пошук.

Цінним архівним джерелом слід назвати фонд 146 Волинського дворянського депутатського зібрання [6], що

зберігається у Державному архіві Житомирської області. Серед його численних справ варто окремо виділити журнали й протоколи засідань зібрання, де фіксувалися час і дата їх проведення, склад учасників, детальний перелік обговорюваних питань та прийнятих рішень. Унікальність цього джерела визначається можливістю прослідкувати практичну діяльність станових інституцій Волинської губернії від їх відкриття до 1914 р. Інтерес представляють також різні розпорядження, накази губернатора й генерал-губернатора губернському предводителю дворянства та зібранню, за допомогою яких спрямовувалася й конкретизувалася повсякденна діяльність станових інституцій.

Її менш важливими матеріалами архіву є фонди Волинського губернського правління [7], Канцелярії волинського губернатора [8], Дирекції народних училищ Волинської губернії [9], Волинського губернського розпорядчого комітету [10]. Документи цих фондів, зокрема, офіційне та приватне листування, окремі розпорядження дають змогу відтворити у всій повноті загальну картину повноважень й основних напрямів діяльності волинських станових інституцій.

Окреслити можливості та сфери функціонування Волинського дворянського зібрання дозволили матеріали фондів Житомирської дворянської опіки (ф. 4), Новоград-Волинської дворянської опіки (ф. 542), Волинського губернського предводителя дворянства (ф. 332), фонди повітових предводителів дворянства ДАЖО. А діяльність станових інституцій повітового рівня досліджувалася за документами фонду Луцького повітового предводителя дворянства (ф. 256) ДАВО, а також Ровенської дворянської опіки (ф. 7), Острозького повітового предводителя дворянства (ф. 17), Ровенського повітового справника (ф. 379) ДАРО.

При вивченні діяльності Волинського дворянського зібрання було використано окремі документи з фондів ІР НБУВ, що містять важливі фактичні дані про повсякденну роботу волинських станових інституцій. Зокрема, вартісними виявилися звіти про проведення дворянських виборів, листування предводителів та верхньої влади з приводу збору коштів на потреби привілейованого стану, документи з організації виборів до Державної думи тощо [13].

Дослідницький інтерес спонукав використати хай і нечисленні спогади та мемуари очевидців й учасників тодішніх подій, [1; 3;

35; 40]. Незважаючи на суб'єктивність та неточність суджень, яку почасти демонструють автори, їх думка та бачення подій дає можливість не лише повніше висвітлити проблему, а й не загубити людський фактор, який впливав на конкретну діяльність станових урядовців.

В окрему групу варто виділити джерела, що складають статистичні матеріали, довідкові видання та словники [5; 12; 32; 34]. Насамперед слід назвати «Памятные книжки Волинской губернии, де фіксувалися щорічні зміни щодо складу основних дворянських інституцій губернії [16 – 21]. Крім того, цінний фактичний матеріал для наукового аналізу містять дворянські календарі [11]. Важливими є також різноманітні списки [14; 33], що вміщують відомості про структуру та склад дворянських інституцій Волинської губернії.

До низки джерел статистичного характеру варто віднести відомчі публікації губернаторських звітів, у яких викладено важливі відомості щодо процесів, що відбувалися у губернії [4; 29]. Значний інтерес для дослідження діяльності Волинського дворянського зібрання становлять своєрідні покажчики до російських законів [2; 15; 22; 30; 31], інформативна цінність яких зберігається донині.

Певною мірою тогочасні газети та журнали вміщували нечисленні матеріали як статистичного, так і описового характеру, що допомагали розкрити форми та напрями діяльності станових інституцій Волинської губернії. А головне – періодична преса дозволила зауважити ставлення громадськості та окремих діячів до дворянської проблеми.

Висновки. Отже, дослідження діяльності Волинського дворянського зібрання базується на широкій джерельній базі, основою якої є різноманітні за своїм походженням, ступенем інформативності та змістовим наповненням архівні й опубліковані матеріали. Окрему групу опублікованих джерел складають законодавчі акти вищих і центральних органів влади, що репрезентували політику Російської імперії та відображали зміни у ставленні до дворянської корпоративної організації Волинської губернії. Основний комплекс архівних джерел складають офіційно-документальні матеріали, що зберігаються в архівах України. Цінне джерелознавче значення мають різноманітні за змістом і формою довідники, збірники документів, довідкові

видання із відомостями загальноросійської, регіональної та місцевої статистики, що містять чисельні показники складу станових дворянських установ Волинської губернії. Ще одну групу додаткових джерел складають мемуари, спогади та періодика, що допомагають з'ясувати особистісний фактор в історії функціонування інституцій привілейованого стану Волинської губернії. Можемо стверджувати, що джерельна база є цілком репрезентативною, щоб здійснювати наукове дослідження діяльності Волинського дворянського зібрання й комплексно розв'язувати дослідницькі завдання.

Джерела та література

1. Батурич П.С. Записки (1780 - 1798 гг.). Под редакцией Б.Л.Модзалевского // Голос минувшего, 1918, № 4 – 6. - С. 173 - 210; № 7 - 9, С. 99 - 132.
2. Блосфельдт Г. Новейшие узаконения о русском дворянстве. 1901 - 1902. - СПб., 1903. - 48 с.
3. Броневский Д. Из служебных воспоминаний мирового посредника в Юго-западном крае // Русский архив. - 1893. - Кн. 3, вып. 12. - С. 497 - 522.
4. Всеподданнейший отчет киевского, подольского и волынского генерал-губернатора. 1909 - 1910 гг. - Б. м., б. д. - 24 с.
5. Государственность России. Словарь-справочник. Книга 5, ч. 2. - М.: Наука, 2005. - 389 с.
6. Державний архів Житомирської області (далі – ДАЖО), ф. 146, оп. 1, спр. 34 – 335.
7. ДАЖО, ф. 67, оп. 1, спр. 737.
8. ДАЖО, ф. 70, оп. 1, спр. 22, 23.
9. ДАЖО, ф. 71, оп. 1, спр. 655, 1397.
10. ДАЖО, ф. 119, оп. 2 д, спр. 59.
11. Дворянский календарь на 1899 г. - СПб., 1899. - 88 с.
12. Забелин А. Военно-статистическое обозрение Волынской губернии. - Ч. I. - К., 1887. - XXXV, 365 с.
13. Институт рукопису Національної наукової бібліотеки ім.В.Вернадського НАН України, ф. II, спр. № 3479, 20283, 28432 – 28438, 28649 – 28660.
14. Милорадович. Списки губернских предводителей дворянства Российской империи. 1785 - 1895. - Чернигов, 1895. - 39 с.
15. Никотин И.А. Столетний период русского законодательства в воссоединенных от Польши губерниях. Т. 1. - Вильна, 1886. - III, 381 с.
16. Памятная книжка Волынской губернии на 1888 г. - Житомир, 1887. - 245 с.

17. Памятная книжка Волынской губернии на 1889 г. - Житомир, 1888. - 174 с.
18. Памятная книжка Волынской губернии на 1897 г. - Житомир, 1897. - 251 с.
19. Памятная книжка Волынской губернии на 1912 г. - Житомир, 1911. - 218 с.
20. Памятная книжка Волынской губернии на 1913 г. - Житомир, 1912. - 635 с.
21. Памятная книжка Волынской губернии на 1915 г. - Житомир, 1915. - 502 с.
22. Пергамент М.Я., Нольде А.Э. Свод местных законов западных губерний. Проект. – СПб., 1910. – XII, 447 с., прил.35 с.
23. Полное Собрание Законов Российской империи (далі – ПСЗ). – СПб., 1830. - т. 20. - №14392.
24. ПСЗ, 1 собрание. - СПб., 1830. - Т. 22: 1784 – 1788. - №16187.
25. ПСЗ, 2 собрание. – СПб., 1832. - Т. 6: 1831. - №4869.
26. ПСЗ, 2 собрание. – СПб., 1832. - Т. 6: 1831. - №4989.
27. ПСЗ, 2 собрание. – СПб., 1865. - Т. 37: 1862. - №37992.
28. ПСЗ, 3 собрание. – СПб., 1908. - Т. 25: 1905. - №26163.
29. Приложение ко всеподданнейшему отчёту волынского губернатора за 1880 г. - Житомир, 1881. - 84 с.
30. Рафальский Т. Сборник узаконений и распоряжений по землевладению в Западных губерниях с решениями Правительствующего Сената. - К., 1895. - 250 с.
31. Рубинштейн С.Ф. Хронологический указатель указов и правительственных распоряжений по губерниям Западной России, Белоруссии и Малороссии. - Вильна, 1894. - 862 с.
32. Сведения о Западном крае, доставленные Управляющим Министерством юстиции. - Б. м., б. д. - 8 с.
33. Списки уполномоченных 39 объединенных дворянских обществ, членов Государственного совета от дворянских обществ, губернских предводителей дворянства, приглашенных к участию в XI съезде лиц и личного состава постоянного совета объединённых дворянских обществ. – Петроград, 1915. – 110 с.
34. Толмачев И.Н. Юго-Западный край. Статистическое обозрение. Т. 1. Восточное Полесье. - К., 1897. – 480 с., прил.
35. Франко І.Я. Нові причинки до історії польської суспільності на Україні в ХІХ ст. Твори в 50-ти тт. Т. 47. - К.: Наукова думка, 1986. - С. 191-241.
36. Центральний державний історичний архів України у м. Києві (далі ЦДАК України), ф. 442, оп. 1, 34 – 38, 44 – 48, 50, 51, 53, 68, 347, 348, 498, 519, 520, 523, 524, 527, 528, 538, 623, 625 – 627, 629, 633, 635, 636, 638 – 642, 657, 662 – 664, 667, 705 – 707, 788 – а, 792 – а, 799, 801, 806, 807, 809, 857.

37. ЦДІАК України, ф. 442, оп. 1, спр. 1882, 2631, 5603, 7098, 8238, 10729.
38. ЦДІАК України, ф. 442, оп. 520, спр. 146. Про відстрочку дворянських виборів. 1882 р. 11 арк.
39. Шандра В.С. Генерал-губернаторства в Україні: XIX – початок XX ст. – К., 2005. – 427с.
40. Bobrowski T. Pamiętniki. T. II. – Lwów, 1900. - 512 s.

УДК 94(477)

П.С.Троян

АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ НІМЕЦЬКОГО КОЛОНІАЛІЗМУ

Стаття присвячена англо-американському історіографічному дискурсу німецької колоніальної політики кінця XIX – початку XX століття. Головна увага приділяється аналізу наукових підходів Георга Хальгартена (історико-соціологічна концепція дослідження колоніалізму), Едварда Саїда (теоретична система постколоніальних студій) і Вудрофа Сміта (ідеологічна концепція колоніалізму).

Ключові слова: історіографія, колоніалізм, німецька колоніальна політика.

Статья посвящена англо-американскому историографическому дискурсу немецкой колониальной политики конца XIX – начала XX века. Главное внимание уделено анализу научных подходов Георга Хальгартена (историко-социологическая концепция исследования колониализма), Эдварда Саида (теоретическая система постколониальных студий) и Вудрофа Смита (идеологическая концепция колониализма).

Ключевые слова: историография, колониализм, немецкая колониальная политика.

The article is devoted to the Anglo-American historiographic discourse of German colonial policy of the late XIX - early XX century. The main attention is paid to the scientific approach of Georg Halgartena (historical-sociological study of the concept of colonialism), Edward Said (theoretical system of post-colonial studios) and Wudrofa Smith (ideological concept of colonialism).

Keywords: historiography, colonialism, the German colonial policy.

Німецька колоніальна політика загалом і різні її сторони зокрема завжди привертала увагу істориків. Окремі аспекти колоніального питання в Німеччині були предметом дослідження вчених багатьох країн і наукових напрямків. Найбільше проблемами історії німецького колоніалізму та стану

ЗМІСТ

Савчук П.О. ПОСТОЛОВСЬКИЙ РУСЛАН МИХАЙЛОВИЧ – ЛЮДИНА, ОРГАНІЗАТОР, НАУКОВЕЦЬ.....	3
---	---

ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Жук О. М. СОЦІАЛЬНІ ТА ЕТНІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОСЕЛЕНЬ КРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ В СКЛАДІ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ В 1569-1648 РР.	13
--	----

Карімова К. В. ВПЛИВ ЕТНІЧНИХ ГРУП НА КУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК ПІВНІЧНОГО ПРИАЗОВ'Я В КІНЦІ ХVІІІ – СЕРЕДИНІ ХІХ СТ.	28
--	----

Іванова В.О. ГЕНЕРАЛ М.І. ДРАГОМИРОВ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-ТУРЕЦЬКОЇ ВІЙНИ 1877 – 1878 РР.....	34
--	----

Проскурняк В.П. ОСИП МАКОВЕЙ ТА ІДЕЯ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ КІН. ХІХ – ПОЧ. ХХ СТ.	51
---	----

Пальчевський Р.С. СОКІЛЬСЬКИЙ РУХ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ У ПЕРІОД МІЖ ДВОМА СВІТОВИМИ ВІЙНАМИ	63
---	----

Журавльова С.П. УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ НА ПОЧАТКУ 20-Х РР. ХХ СТ.....	71
---	----

Дерман І. П. РЕЛІГІЙНЕ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ ПІВНІЧНОГО ПРИАЗОВ'Я В 20-ТІ – НА ПОЧАТКУ 40-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ	82
---	----

Давидюк Р.П. ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ АНАНІЯ ВОЛИНЦЯ В УМОВАХ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ.....	91
---	----

Гуменюк О. В. ОРГАНІЗАЦІЯ РАДЯНСЬКОЇ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ (1939-1941 РР.).....	102
Півоварчук В.М. ДЕЯКІ АСПЕКТИ УКРАЇНО-ПОЛЬСЬКИХ ВЗАЄМИН 1939-1941 РР.....	108
Капіган Л.І. МОВНА ПОЛІТИКА В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ РАДЯНСЬКОЇ ШКОЛИ В ЗАКАРПАТТІ ПОВОЄННОГО ПЕРІОДУ	115
Киридон П.В. ДІЯЛЬНІСТЬ НОМЕНКЛАТУРИ КОМУНІСТИЧНОЇ ПАРТІЇ УКРАЇНИ В 1945-1953 РОКАХ	128
Дубей В.І. ЗАСАДИ АВТОТРАНСПОРТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ МІЖНАРОДНИХ АВТОМОБІЛЬНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ...	141
Киридон А.М. УКРАЇНСЬКЕ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ У ФОРМАТІ КРОС – ІСТОРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	149
Петрук Л.П. ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ І ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ	167
Чорна Л.О. РІДНА ПРИРОДА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ УКРАЇНЦІВ.....	176
Безкоровайна О.В. ФІЛОСОФСЬКІ ТА КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ ФЕНОМЕНА ОСОБИСТІСНОГО САМОСТВЕРДЖЕННЯ.....	185
Карпухіна Т.О. ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ У НОВІТНІЙ ПЕРІОД	207

Веремейчик Л. Ф.
ДУХОВНЕ СЛУЖІННЯ ТА КАПЕЛАНСТВО В ЗБРОЙНИХ
СИЛАХ УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ 232

Сойчук Р.
СУТНІСТЬ ФЕНОМЕНА УКРАЇНСЬКОГО МЕНТАЛІТЕТУ 243

ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ НАУКОВИЙ ДИСКУРС

Прищепя Б.А.
ІСТОРІЯ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПЕРЕСОПНИЦІ..... 255

Семешук В. М.
СУСПІЛЬНО-ІСТОРИЧНІ ТА ПРИРОДНИЧІ
ПЕРЕДУМОВИ ПОЧАТКУ МЕЛІОРАТИВНИХ
РОБІТ НА ВОЛИНІ В КІНЦІ ХІХ СТОЛІТТЯ..... 266

Прищепя О.П.
УЧАСТЬ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ФОРМУВАННІ
МІСЬКОГО ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ
У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.
(НА ПРИКЛАДІ РІВНЕНСЬКОГО РЕАЛЬНОГО УЧИЛИЩА) 273

Галуха В.Л.
УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ
Й ЗЕМЛЕВОЛОДІННЯ У ХОДІ АГРАРНОЇ РЕФОРМИ
НА ВОЛИНІ У МІЖВОСННИЙ ПЕРІОД..... 283

Жив'юк А.
ФОРМУВАННЯ І ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ
КОМПАРТІЙНОЇ НОМЕНКЛАТУРИ ВПРОДОВЖ 1940-х РОКІВ
(НА МАТЕРІАЛАХ РІВНЕНСЬКОГО ОБКОМУ КП(Б)У) 293

Михальчук Р. Ю.
ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИКИ ГОЛОКОСТУ В ПІВДЕННІЙ
РІВНЕНЩИНІ (на прикладі Здолбунівського району)..... 304

Ларькіна Л.М.
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
СТВОРЕННЯ КОМІСІЙ СПРИЯННЯ ЗА ДОТРИМАННЯМ
ЗАКОНОДАВСТВА ПРО РЕЛІГІЙНІ КУЛЬТИ
НА ВОЛИНІ (1961–1966 рр.) 316

Доброчинська В. А., Шеретюк В.М.
СТОРИНКИ ІСТОРІЇ РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ (1967–1998 рр.)..... 322

Білявцева О.В.
ЗБЕРЕЖЕННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ
ТА САКРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА УКРАЇНЦІВ
ПРАВОСЛАВНИМИ МОНАСТИРЯМИ РІВНЕНЩИНИ
(НА ПРИКЛАДІ СВЯТО-МИКОЛАЇВСЬКОГО
ГОРОДОЦЬКОГО ТА СВЯТО-ТРОЇЦЬКОГО
КОРЕЦЬКОГО ЖІНОЧИХ МОНАСТИРІВ) 339

Жилюк С. І.
СТАНОВИЩЕ ІУДЕЙСЬКИХ ГРОМАД
НА ЖИТОМИРЩИНІ В РОКИ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ..... 346

Чура В.І.
НАСЛІДКИ КОМПАРТІЙНОГО РЕФОРМУВАННЯ
НАРОДНОГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ
РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 1988 РОЦІ..... 357

Демянюк І.В.
ПРЕДТЕЧА НЕЗАЛЕЖНОСТІ
ДО ПИТАННЯ ПРО ВИНИКНЕННЯ НАРОДНОГО
РУХУ УКРАЇНИ НА РІВНЕНЩИНІ..... 368

**ПРОБЛЕМИ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ І
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: НАУКОВИЙ ДИСКУРС**
Полнохович Ю. Ю.
«ЮВІЛЕЙНІ ЦЕРЕМОНІЇ» ЗА ДАНИМИ НАПИСІВ
МАЙЯ КЛАСИЧНОГО ПЕРІОДУ..... 385

Петрович І.
ІШЛЯХИ ЗМІЦНЕННЯ ФЕОДАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ В ЧЕХІЇ..... 395

Якимчук О.О.
НАСТУП ДЕРЖАВИ НА МАЙНОВІ ІНТЕРЕСИ
КНЯЗІВ ЛЮБОМИРСЬКИХ У КОНТЕКСТІ
ПОЛЬСЬКОГО ПОВСТАННЯ 1830-1831 РР. 404

Шеретюк Р.М. ЕТНОКОНФЕСІЙНІ ПРОЦЕСИ У СЕРЕДОВИЩІ УНІАТСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ ХОЛМЩИНИ І ПІДЛЯШШЯ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.....	415
Венгер Н. В. ЕТНІЧНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ ХІХ СТ. ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН: НА ПРИКЛАДІ МЕНОНІТСЬКОЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ТРАДИЦІЇ	424
Троян С.С. НІМЕЧЧИНА НА ШЛЯХАХ «СВІТОВОЇ ПОЛІТИКИ»: АДМІРАЛ А. ФОН ТІРПІЦ І ПРОГРАМА БУДІВНИЦТВА ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКОГО ФЛОТУ	444
Василюк А.В. СПІЛКИ У ПРАЗІ В 1890-1910 РОКАХ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТВОРЕННЯ МІЖЕТНІЧНОГО КЛІМАТУ	454
Бунечко С. М. АГРАРНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ В ПОЛЬЩІ 1930-Х РР. КРИЗЬ ПРИЗМУ ЇЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ	464
Луцик Г. РОЛЬ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПАРТІЇ СЛОВАЧЧИНИ У СТАНОВЛЕННІ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ (1945-1948 РОКИ).....	476
Субот О.А. ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ У ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ 1948 – 1954 РР. «СПРАВА СЛАНСЬКОГО».....	497
Філіпчук І.В. РОЛЬ ЧАСОПИСУ «LITERARNI LISTY» У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ 60-Х РОКІВ ХХ СТ.....	517
Віруцька С.В. БОЛГАРІЯ І «ПРАЗЬКА ВЕСНА» 1968 РОКУ	521

Жулканич Н., Безега Т.
ОСОБЛИВОСТІ АГРАРНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ
В РУМУНІЇ (80-90-і рр. ХХст.)..... 532

Санжаревський О.І.
ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ ВЗАЄМИН
РЕСПУБЛІКИ БІЛОРУСЬ З КРАЇНАМИ БАЛТІЇ
В 90-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ..... 541

ПРОБЛЕМИ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ТА ІСТОРИОГРАФІЇ

Савчук П.О.
НАУКОВА ШКОЛА
«ІСТОРІЯ СЛОВ'ЯНСЬКИХ НАРОДІВ»..... 550

Грипич С.Н.
ПОСТАТЬ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
У КОНТЕКСТІ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ
ТА КНИЖКОВОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ..... 561

Деміроглу Х.
ІСТОРИЧНІ МАТЕРІАЛИ ПРО ВОЛЗЬКИХ БУЛГАР..... 570

Синяк І.Л.
ФОРМУЛЯРИ ВИКОНАВЧОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ
ВІЙСЬКА ЗАПОРОЗЬКОГО НИЗОВОГО
В ДОБУ НОВОЇ СІЧІ..... 588

Постоловський Р.М.
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ
НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНИХ ТРАДИЦІЙ У
ДЕРЖАВОТВОРЕННІ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ..... 599

Казначеева Л.М.
ДЖЕРЕЛА ДО ВИВЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ВОЛИНСЬКОГО ДВОРЯНСЬКОГО ЗІБРАННЯ..... 635

Троян П.С.
АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКА ІСТОРИОГРАФІЯ
НІМЕЦЬКОГО КОЛОНІАЛІЗМУ..... 644

Кузьменко Л.І. ЛИСТУВАННЯ ВАСИЛЯ ДОМАНИЦЬКОГО ЯК ДЖЕРЕЛО ДЛЯ РЕКОНСТРУКЦІЇ ЙОГО СТОСУНКІВ З РОДИНОЮ	649
Шатрова М.Б. ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ УКРАЇНИ В ГАЛУЗІ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА КІНЦЯ ХІХ — 30-Х РР. ХХ СТОЛІТТЯ: ІСТОРІОГРАФІЯ ПИТАННЯ.....	661
Багрій Т.М. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ЗМІНИ ЧЕХОСЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ (1918 – 1938 РР.) У СУЧАСНИХ ІСТОРІОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ ЧЕХІЇ.....	672
Підберезних І.Є. ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ США У ДАЛЕКОСХІДНОМУ РЕГІОНІ (1945-1991 роки): ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ.....	683
Хмельницький Б. І. СУСПІЛЬНО ЗОРІЄНТОВАНІ ДОКУМЕНТИ ІЄРАРХІЇ РИМО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В УКРАЇНІ.....	702
Заглинська Л.В. ФІЛОСОФІЯ ЕКОНОМІКИ: ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПЦІЙ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ	710
Трачук Л. НАУКОВА РОЗРОБКА ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНІКИ В БІБЛІОГРАФІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ В ІСТОРИЧНОМУ РОЗРІЗІ	719
Остапчук Ю.А. ІСТОРІОГРАФІЯ ВИЗНАЧЕННЯ ТРАДИЦІЙНИХ БІБЛІОТЕЧНИХ КАТАЛОГІВ.....	733
Полянський О. БИТВИ ЗА ІСТОРІЮ УКРАЇНИ: ВІД ПОСТМОДЕРНІСТСЬКИХ ІНТЕРПРЕТАЦІЙ ДО ПРЯМОЇ УКРАЇНОФОБІЇ	744
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	770

Наукове видання

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

Наукові записки

Рівненського державного гуманітарного університету

Збірник наукових праць

Випуск 21

Відповідальний за підготовку збірника до видання – *С. С. Троян*

Технічне редагування – *колектив філологів кафедри методики викладання культури української мови РДГУ*

Комп'ютерна верстка – *О. Ю. Третьяк, В. Б. Самсонюк*

Обкладинка – *Г. В. Волохов*

Фото – *В. Ю. Ричко*

Підписано до друку 10.06.2011 р.

Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсет. Друк різнографічний.

Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 42,3.

Тираж 300. Зам. №105/1

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Збірник наукових праць Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 21. – Рівне: О.Зень, 2011. – 781с.

ISBN 978-617-601-015-9

Видавець О.Зень
Свідоцтво РВ №26 від 6 квітня 2004 р.
пр.Кн.Романа, 9/24, м.Рівне, 33022
тел.: 0-362-24-45-09; 0-67-36-40-727
E-mail: olegzen@ukr.net

Віддруковано засобами різнографічного друку
Друк: ПП І. О. Самборський
вул. Толстого, 3, м. Рівне, 33028
тел.: 0-362-22-41-20